

Siyer Coğrafyası'nda Bulunan HRİSTİYANLAR

﴿لَتَجِدَنَّ أَشَدَّ النَّاسِ عَدَاوَةً لِلَّذِينَ آمَنُوا الْيَهُودَ وَالَّذِينَ أَشْرَكُوا
وَلَتَجِدَنَّ أَقْرَبَهُمْ مَوَدَّةً لِلَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ قَالُوا إِنَّا نَصَارَىٰ ذَلِكَ
بِأَنَّ مِنْهُمْ قِسِّيَسِينَ وَرُهَبَانًا وَأَنَّهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ﴾

“İnsanlar içerisinde iman edenlere düşmanlık bakımından en şiddetli olarak yahudiler ile, şirk koşanları bulacaksınız. Onlar içinde iman edenlere sevgi bakımından en yakın olarak da ‘Biz hristiyanlarız.’ diyenleri bulacaksınız. Çünkü onların içinde keşişler ve râhipler vardır ve onlar büyüklük taslamazlar.”

(Mâide, 5/82)

HİRA

- ❖ Hristiyanların tarihi hakkında neler söylenebilir?
- ❖ Kur’ân’da Nasrânî diye anılan bu zümreye, böyle bir isim neden verilmiştir?
- ❖ Hz. İsa’ya karşı muhataplarının genel olarak tavrı nasıl olmuştur?
- ❖ Hz. İsa sonrası, Hristiyanların tarihî süreçleri nasıl devam etmiştir?
- ❖ Siyer Coğrafyası’nda bulunan Hristiyanların oranı ve etkileri nasıldı?

Batı dillerinde *Christan*, Türkçede *Hristiyan*, İslâmî literatürde ise *Nasrânî*, *Mesihî* ve *İsevî* diye geçen ve bugün dünya nüfusunun neredeyse üçte birlik kısmını oluşturan Hristiyanlar, Siyer Coğrafyası'nın da en önemli dini gruplarından biriydi.

Kur'ân-ı Kerîm'de Hristiyanları anlatan âyetlerin hiçbirinde Hristiyan kelimesi geçmez; onları doğrudan anlatan on dört âyette, *nasârâ* kelimesi geçmektedir.^[1] *Nasârâ* kelimesinin menşei ve anlamı konusunda değişik yorumlar olsa da genel kabul gören iki temel görüş vardır. Bunlardan biri, Hz. İsa'nın: "Allah'a giden yolda bana yardımcı olacak kimlerdir?" sorusuna: Havârilere: "Biz, Allah yolunun yardımcılarınız."^[2] diyerek cevap verme hadisesinde geçen *nasr* kökünden gelen ve *yardımcılar* anlamını ifade eden kelimedenden dolayı onlara *nasârâ* denildiği yönündedir. Diğeri ise Hz. İsa'nın memleketi olan *Nâsıra* (Nazareth) şehrine^[3] nispetle *nasârâ*, o dine tâbî olanlara ise *nasrânî* isminin verilmesidir.

Hristiyanlığın Tarihi

Hristiyanların tarihi, başlangıç itibarı ile aslında İsrâiloğulları'nın tarihi süreçlerinin bir devamı niteliğindedir. Hz. İsa, büyük bir mucize ile babasız bir şekilde Hz. Meryem'den doğup^[4] daha kundakta iken konuşmaya başlaması ile^[5] yepyeni bir süreç başlamış oluyordu. O yıllarda Yahudiler, içlerinde Hz. Zekeriyâ yaşamasına rağmen tevhid akidesinden epey sapmış, Filistin bölgesine hakim olan Romalılardan etkilenmiş, ahlakî anlamda büyük bir çöküntü içerisine girmişlerdi. Ayrıca İsrâiloğulları'nın siyasî olarak zayıf bir dönemde olmaları, beklenen mesih özlemini daha da artırmıştı. Onlar mesih'in geleceğine, kendilerine özgü bir krallık kuracağına ve kendilerini Roma'nın baskılarından/hükümlerinden kurtaracağına inanıyorlardı.

[1] Bakara, 2/62, 111, 113, 120, 135, 140; Máide, 14, 18, 51, 69, 82; Tevbe, 9/30; Hac, 22/17.

[2] Âl-i İmrân, 3/52; Saf, 61/14.

[3] Nâsıra şehri, Kudüs'e çok yakın olan Filistin'de tarihi bir yerleşim yeridir. Bkz. Mahmut Aydın, "Nâsıra", *DİA*, XXXII, 397-399.

[4] Meryem, 19/17-26.

[5] Meryem, 19/26-34.

Hz. İsa, böyle bir zeminde İsrailoğullarını, tevhide davet etmiş ve çok ağır şartlar altında mücadelesini sürdürmüştü. Hristiyan kaynaklarında Hz. İsa'nın otuz yaşlarında tebliğ başladı, üç yıl bu tebliğ çalışmalarının devam ettiği ve otuz üç yaşlarında ise çarmıha gerildiği söylenir.^[6]

Hz. İsa'nın tebliğine başlangıçta müspet cevap veren ve ona havâri/yardımcı olanlar, bu yeni öğretide birçok temel meselede Yahudilikten farklı bir inanç sistemi bulmazlar. Bu yeni öğretinin ahlakî mesajlarının tesirli ve sosyal yönünün güçlü olması, başta fakirler, kadınlar ve ezilenler olmak üzere, toplumun çeşitli kesimleri üzerinde ciddi bir tesir uyandırdı. Ortaya çıkan bu durum, hem Yahudileri hem de Romalıları çok rahatsız etti, bunun üzerine Hz. İsa'yı öldürme kararı aldılar. Bu kararı uygulayacakları sırada Hz. İsa'nın yerini askerlere göstererek Allah'ın peygamberine karşı ihanet eden *Yahuda İskaryot* veya *Kirinuslu Simun*, Hz. İsa zannedilerek^[7] çarmıha gerildi.^[8] Hz. İsa'nın bu hadiseden sonra akıbetinin ne olduğu konusunda bazı tartışmalar vardır. Onun ölüp ölmediği, semaya nasıl yükseltildiği, ruhu ve bedeni ile mi yoksa sadece normal insanlar gibi ruhu ile mi yükseltildiği, kıyamete yakın bir zamanda tekrar nasıl dünyaya indirileceği ve indiği zamanki bazı hâlleri ve daha birçok konuda gerek bazı âyetlerin tefsiri babında, gerek bu konuda beyan buyrulan hadislere yaklaşım konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür.^[9]

Hristiyanlık tarihi açısından Hz. İsa'nın döneminden sonra başlayan süreç, Havâriiler dönemidir. Pavlus öncesi veya Pavlusçu dönem şeklinde ikiye ayrılan bu süreçte Hristiyanlığın merkezi yine Kudüs'tür. Biraz sindirmeler ve baskılar azalınca havâriiler tekrar bir araya gelmeye başladılar ve çok düzenli olmasa da bir cemaat hâlini alırlar. Bu dönemde de dinî hayat bakımından Yahudiliği sürdüren havâriiler, ibadetlerini şehir dışında mağaralarda ya da bilinmez bir evde yaparlar.^[10]

[6] Kürşat Demirci, "Hristiyanlık", *DİA*, XVII, 330.

[7] Bu hadise Kur'an-ı Kerim'de, "şübbiye lehüm/onlara benzetildi/gösterildi" şeklinde ifade edilmektedir. Kur'an şöyle demektedir: "**Ve Allah elçisi Meryem oğlu İsa'yı öldürdük' demeleri yüzünden (onları lanetledik). Hâlbuki onu ne öldürdüler, ne de astılar fakat (öldürdükleri) onlara İsa gibi gösterildi. Onun hakkında ihtilâfa düşenler bundan dolayı tam bir kararsızlık içindedirler; bu hususta zanna uymak dışında hiçbir (sağlam) bilgileri yoktur ve kesin olarak onu öldürmediler.**" Nisâ, 4/157.

[8] Taberî, *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, II, 343, 344; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't-Târih*, I, 281, 282.

[9] Bkz. M. Zahid el-Kevserî, *Nüzûl- i İsa Meselesi*, Terc: Abdülkadir Yılmaz.

[10] Demirci, "Hristiyanlık", *DİA*, XVII, 330.

Benjamin kabilesinden olduğu söylenen Pavlus'un, Hristiyanlığı kabul etmesi ile birlikte Hristiyanların tarihi süreçleri çok farklı bir şekilde ilerlemeye başlar. Nasıl bu dini benimsediği net olarak belli olmayan Pavlus, öncesinde Hristiyanlara zulmeden birisidir. Daha sonra Hristiyanlığı kabul eder ve ilk olarak Arabistan'a, sonra Kudüs'e gider. O gün için hayatta olan Havârilere Petrus ve Ya'kûb ile tanışır. Bir müddet sonra Pavlus, Hristiyanlık öğretilerini Kudüs'ün dışına taşımaya karar verir. Milâdî 47-48 yıllarında üç önemli seyahat için yollara düşer. Önce Kıbrıs ve Anadolu'nun bir kısmını, sonra Suriye'den başlayarak Anadolu, Makedonya ve Yunan bölgelerini ve Antakya'yı, en sonunda da Efes'i/İzmir'i (Ephesos) merkez alarak Balkan coğrafyasını dolaşır.^[11] Böylelikle Pavlus ile beraber Hristiyanlık, Filistin coğrafyasının dışına çıkar ve Yahudilikten ayrılarak yeni bir din şeklini alır.

Pavlus, söyleminde iki temel meseleyi öne çıkarır. Bunlardan ilki Yahudilik geleneğinin ilgası ve evrensel bir mesajın kabullenilmesi, diğeri ise Hz. İsa'nın mesihliğidir. Özellikle dinî söylemde evrenselliğin benimsenmesi, kısa zamanda Hristiyanlığın çok geniş bir coğrafyaya yayılmasına sebep olmuştur. İşte bu dönemde, Siyer Coğrafyası dediğimiz alana kadar Hristiyanlık yayılmıştır.^[12]

Siyer Coğrafyası'nda Hristiyanlar

Pavlus döneminde yayılmaya başlayan Hristiyanlık, bir taraftan genişlerken diğeri taraftan mezhep ve fırkalara ayrılarak her geçen gün aralarında ihtilaflar derinleşmiştir. Milâdî 6. asra gelindiğinde dönemin en güçlü devleti Roma İmparatorluğu; Doğu ve Batı olarak ikiye ayrılmış, Batı Roma Katolik mezhebini benimserken Doğu Roma değişik mezhepleri bünyesinde toplamıştı. O yıllarda başta Arap yarımadası olmak üzere, Mısır ve Habeşistan'da *monofizit* inanç yaygınlaşmıştı. Kudüs Hristiyanları ise *teslis* inancını merkeze almışlardı. Bu önemli bilgi bize, bölge Hristiyanlarının inançlarının ne olduğuna dair ipuçları verecektir. *Monofizit* ya da *Monoteist* kısmen tek tanrı inancı iken *teslis*; baba, oğul, kutsal ruh, üçlemesine inanmaktı.^[13] Mezhepler

[11] Demirci, "Hristiyanlık", *DİA*, XVII, 332.

[12] Bkz. Ahmet Hikmet Eroğlu, "Hristiyanlığın Bölünme Sürecine Genel Bir Bakış", *A.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XLI, 310-312.

[13] Bkz. Jacques Waardenburg, "Teslis", *DİA*, XL, 548, 549.

arası mücadeleler çoğalıp çok problemlili bir hâl alınca Doğu Roma İmparatoru Marcian, toprakları üzerinde yaşayan tüm Hristiyanları, milâdî 451 yılında Kadıköy konsilinde bir araya getirerek tek bir mezhep ve düşünce etrafında toplamak istedi.^[14] Orada uzun tartışmaların sonucunda monofizitlik ile teslisi birleştirerek Diofizitliği (Melkiliği) ilan etti. Diofizitlik; krala bağlı, kralın fikirlerine dayalı, bir yönü ile devletin oluşturduğu resmi bir mezhep idi. Ancak bu birleştirme adımı başarılı olmayacaktı. Bir müddet sonra yine aralarında mücadeleler başlayacak ve sorunların önü bir türlü alınamayacaktı. Hz. Peygamber'in (sas) tebliğe başladığı dönemlerde, bölgenin en ciddi Hristiyan nüfusunu oluşturan Gassâsiler diofizitliği mezhep olarak kabul etmişlerdi. Ancak bölgenin yine en etkili iki grubu olan Necran Hristiyanları ile Habeşistan Hristiyanları monofizit düşünceyi benimsemişlerdi. Böylelikle tek tanrı inancının onlarda hakim bir hâlde olması, onların İslâm'ın mesajları ile tanışmalarını kolaylaştırmıştı.^[15]

Efendimiz'in (sas) Hristiyanlık dinini benimseyenlerle olan münasebetini nübüvvet öncesinden başlatabiliriz. Hz. Peygamber'in (sas) nübüvvet öncesi ticari seferleri sırasında karşılaştığı Rahip Bahîrâ ve Rahip Nastura, çok büyük ihtimalle monofizit mezhebini benimseyen Hristiyanlardandırlar ve onlar, Efendimiz'in (sas) gelecek son peygamber olduğu konusunda çok ciddi ve önemli açıklamalarda bulunmuşlardı.^[16]

Nübüvvetin ilk yıllarına gelindiğinde Mekke'de cemaat hâlinde bir Hristiyan topluluğundan söz etmek mümkün değildir. Ancak şahıs olarak bazı isimlerin Hristiyan oldukları bilinmektedir. Mesela, bazı tefsir kitaplarımız Nahl Sûresi 103. âyetin^[17] sebab-i nüzûlü olarak gösterdikleri Mekke'de demircilik yapan, isminin Cebr er-Rûmî veyahut Â'îş veya Ye'îş^[18] olduğu söylenen bir Hristiyan'dan bahsetmektedirler. Yine Kâbe'nin inşaatında usta başı olarak çalışan Bâkûm er-Rûmî,^[19] Mekke'de demircilik yapan Bel'âm

[14] Ahmet Hikmet Eroğlu, "Hristiyanlığın Bölünme Sürecine Genel Bir Bakış", *A.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XLI, 313.

[15] Nadir Özkuyumcu, "Asr-ı Saâdet'te Hristiyanlarla İlişkiler", *Bütün Yönleriyle Asr-ı Saâdet'te İslâm*, II, 149.

[16] İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 108, 109; Ebû Nuaym, *Delâil*, I, 168, 169; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, II, 283, 284.

[17] "**Şüphesiz biz onların: 'Kur'an'ı ona ancak bir insan öğretiyor' dediklerini biliyoruz. Kendisine nisbet ettikleri şahsın dili yabancıdır. Hâlbuki bu (Kur'an) apaçık bir Arapçadır.**" Nahl, 16/103.

[18] Cevâd Ali, *el-Mufasssal fi tarihi'l-Arab Kable'l-İslâm*, IV, 121; İbn Hişâm, *Sîre*, II, 43, 44.

[19] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 141.

er-Rûmî,^[20] yine demircilik yapan ve Tâif'te oturan Ezrak b. Ukbe er-Rûmî^[21] ve yine Efendimiz'in (sas) Tâif''te taşlandıktan sonra Şeybe ve Utbe b. Rebîa'nın başına girdiğinde orada tanıştığı Addas en-Ninovî^[22] bölgede bilinen Hristiyanlardandı.

Mekke'deki Hristiyanlardan bahsedince akla gelen ilk isimlerden biri de Varaka b. Nevfel'dir. Ancak Varaka b. Nevfel, her ne kadar o günlerde Süryanice olan İncil'i Arapçaya çevirmiş olsa da^[23] o Hristiyan değil, hanîfti.^[24] Mekke döneminde Hz. Peygamber'in (sas) Hristiyanlarla en ciddi iletişimi, biraz sonra değineceğimiz Habeşistan hicretine katılan sahâbîlerin orada anlattıklarının arkasından Efendimiz (sas) ile tanışmaya gelen yirmi kişilik bir heyette görüyoruz. Nübüvvetin 10. yılında Mekke'ye gelen bu heyet, Hz. Peygamber (sas) ile görüşmüş, Kur'ân'dan bazı âyetleri dinlemiş, o âyetlerden çok etkilenerken Müslüman olmuşlardı. Hatta onların İslâm ile tanışmaları, bazı âyetlerin sebep-i nüzûlü olmuştu.^[25] Onların İslâm'ı kabul etmeleri, Ebû Cehil'i çok kızdırmış, arkalarından giderek onlara şöyle demişti: *"Allah sizin gibi bir kabileyi hiç muradına erdirmesin. Sizi, memleketinizde olanlar buraya gönderdiler ki araştırıp onlara bu adamın (Hz. Peygamber'in) haberini götüresiniz. Ama siz gelip onun dediklerini kabul ettiniz. Dininizden vazgeçip onun dediklerini tasdiklediniz. Biz sizden daha ahmak bir kabile bilmiyoruz."* Ebû Cehil'in bu sözlerine karşılık, Habeşistan'dan gelen heyet şöyle dedi: *"Selam size! Siz ne dersenez deyin, biz size bir şey demiyor, size kötü söz söylemiyoruz. Bizim inancımız bize, sizinki ise size..."*^[26]

Hz. Peygamber'in (sas) Mekke döneminde Hristiyanlarla ilişkisi böyleyken özellikle Habeşistan'a giden sahâbenin Hristiyanlarla ilişkileri daha yoğun olmuştur. Nübüvvetin 5. yılında Mekke'de, Müslümanlara karşı baskı ve işkenceler yoğunlaşınca Efendimiz (sas) bir kısım sahâbeye; Habeşistan'a hicret edebileceklerini, oranın adil bir kralı olduğunu söyledi. Bunun üzerine Hz. Osman'ın rehberliğinde ilk seferde 11 erkek, 4 kadın Habeşistan'a

[20] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 169.

[21] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 44; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, s. 119.

[22] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 459; İbnü'l-Esir, *Usdü'l-Ğabe*, IV, 4.

[23] Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, s. 514.

[24] Varaka b. Nevfel'in hanif oluşu ile alakalı bkz. s. 272, 354.

[25] Kasas, 28/51-54.

[26] İbn Hişâm, *Sîre*, II, 41.

gitti. Birkaç ay orada kaldıktan sonra Mekkelilerin büyük bir kısmının Müslüman olduğuna dair bir haber duydular. Doğru olmayan bu haber üzerine geri döndüler. Baskı ve işkenceler artınca bu sefer daha kalabalık bir kabile ile yeniden Habeşistan'a doğru yola çıktılar. Tarihe ikinci Habeşistan hicreti diye geçen bu yolculukta 83 erkek, 18 kadın, toplam 101 kişi Hz. Ca'fer b. Ebî Tâlib rehberliğinde o zorlu yolları yürüdüler. Mekke müşrikleri bu kadar kalabalık bir kafilenin hicret etmesine sessiz kalamadı ve Habeş kralı Necâşî'yi çok iyi tanıyan, aralarında dostluk ilişkisi bulunan Amr b. Âs'ı onları geri getirme adına çeşitli hediyelerle arkalarından Habeşistan'a gönderdiler. Amr b. Âs, Müslümanları çok kolay bir şekilde geri getireceğini zannediyordu. Ama umduğu gibi olmadı, Necâşî kendisine sığınan bu mültecileri geri vermeye pek yanaşmadı. Amr b. Âs hediyelerle Necâşî'yi ikna edeceğini düşündü ama Necâşî'nin tavrı oldukça sert oldu: *"Allah bana bu memleketi verince benden rüşvet mi aldı ki ben şimdi Allah adına bana sığınan bu insanları geri vermek için sizden rüşvet alayım."*^[27] diyerek onları Mekke'ye teslim etmeye yanaşmadı. Amr b. Âs son bir koz olarak şöyle dedi: *"Ama Ey Melik! Bunlar Îsâ'ya sizin gibi inanmıyor ve ona sizden farklı şeyler söylüyorlar!"*^[28] Amr b. Âs'ın bu sözleri orada olan herkesin meraklarını artırmıştı, onlar için en hassas mesele Meryem ve Îsâ meselesi idi. Yahudilerle bile bu mesele hakkında tartışmalar yapılmış ama bir netice alınmamıştı. Acaba peygamber olduğunu iddia eden Muhammed (sas)bu konu hakkında ne düşünüyordu? Necâşî, Müslümanların rehberi olan Ca'fer b. Ebî Tâlib'e döndü ve ona Îsâ hakkında bildiklerini anlatmasını söyledi.

Müslümanlar hazırlıklıydılar çünkü onlar Habeşistan'a gelmeden Kur'an'da Hz. Meryem'i ve Hz. Îsâ'yı en detaylı bir şekilde anlatan Meryem Sûresi nâzil olmuş; onlar da bu sûrede, bu mesele hakkında söylenen hakikatleri iyice kavramışlardı. İşte o anda Hz. Ca'fer, Meryem Sûresi'ni okumaya başladı. O okudukça orada bulunan din adamları başta olmak üzere topluluğun büyük bir kısmı gözyaşlarına hakim olamadı ve ağladı. Necâşî de ağlayanlar arasında idi. Hz. Ca'fer sözünü bitirdiği zaman orada hazır bulunan bazı din adamları özellikle âyetler içerisinde geçen ve Hristiyanların temel düşüncesi olan teslis inancını yerle bir eden mesajlarını duyunca

[27] İbn Hişâm, *Sîre*, I, 448.

[28] Beyhakî, *Delâil*, II, 303.

homurdanmaya başlamışlardı. Çünkü okunan âyetler Hz. İsa'yı Allah'ın oğlu değil, Meryem'e ilka edilen bir kelime olarak bir ruh olarak görüyor ve onun Allah'ın seçilmiş bir peygamberi olarak tanıtıyordu.^[29] Bu ise mevcut Hristiyan düşüncesine tersti. Ama Necâşi orada hazır bulunan rahiplerden ve din adamlarından biraz farklı düşünüyordu. Âyetler bitince Necâşi, gözyaşları içinde: *"Bu duyduklarım Mûsâ'nın ve İsa'nın getirdikleri ile aynı kaynaktan."* diyor, sonra yerden ufacık bir çöp alıyor ve yanındaki din adamlarına dönüp diyordu ki: *"Siz ne dersiniz deyin, bu söylenenlerle bizim aramızda bu çöp kadar bile bir fark yoktur."*^[30] Necâşi sonra Amr b. Âs'a dönüyor ve bu misafirleri asla teslim etmeyeceğini söylüyordu. Necâşi daha sonra Müslümanlara diyordu ki: *"Ülkemde istediğiniz kadar kalın benden ancak iyilik göreceksiniz."* Bu konuşmalardan sonra Müslümanlar artık Habeşistan'da ikamet ediyor ve Necâşi'nin kendilerine tahsis ettiği büyük bir gemide kalmaya başlıyorlardı.^[31]

Burada Necâşi'nin tavrı ve söylediği sözler gerçekten çok önemlidir. Özellikle bölge Hristiyanlarının içerisinde tevhidi benimseyen ve Hz. İsa'ya olağanüstü meziyetler yüklemeyen bir mezhebin veya bir görüşün varlığı konusunda çağrışımlarda bulunuyor. Peki, bu çağrışımlara Kur'an'da herhangi bir iz var mıdır? Bu soruya cevap bulma maksadı ile Kur'an'a baktığımızda çok önemli ipuçları görmekteyiz. Öncelikle şu tespiti paylaşalım ki Kur'an, Ehl-i Kitab'ın hepsini hem ahlak olarak hem dini düşünce olarak aynı değerlendirmez. Mesela; Ehl-i Kitab'ın ahlak olarak bir olmadıklarını şu âyetten öğreniyoruz: ***"Ehl-i Kitap'tan öylesi vardır ki ona yüklerle mal emanet bıraksan onu sana noksansız iade eder. Fakat onlardan öylesi de vardır ki ona bir dinar emanet bıraksan başına dikilip durmadıkça onu sana geri vermez."***^[32] Bu âyet Ehl-i Kitab'ın ahlaken hepsinin bir olmadığını çok açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Dini benimsemiş, algılama ve yaşama olarak Ehl-i Kitab'ın yine bir olmadığına dair Kur'an'da âyetler vardır. Mesela Âl-i İmrân Sûresi'nde şöyle denmektedir: ***"Ehl-i Kitap'ın hepsi bir değildir. Onlar içerisinde istikamet sahibi olan bir topluluk vardır. Onlar ki gecenin ilerleyen vakitlerinde secdeye"***

[29] *"Allah'ın bir evlât edinmesi, olacak şey değildir! O, bundan münezzehdir. Bir işe hükmettiği zaman, ona sadece 'Ol!' der ve hemen olur."* Meryem, 19/35.

[30] İbn Kesir, *el-Bidâye*, III, 103, 104.

[31] Bkz. İbn Hişâm, *Sîre*, I, 445-451; İbn Kesir, *el-Bidâye*, III, 98-117.

[32] Âl-i İmrân, 3/75.

kapanarak Allah'ın âyetlerini okurlar. Onlar; Allah'a ve ahiret gününe inanırlar, iyiliği emrederler, kötülükten men ederler ve hayırlı işlere koşarlar. İşte bunlar salih insanlardandır. Onların yaptıkları hiçbir hayır asla karşılıksız kalmayacaktır. Allah takva sahiplerini çok iyi bilmektedir."^[33]

Bu âyetlerdeki mesaja yakın bir mesaj da Mâide Süresi'nde vardır. Orada da denilmektedir ki: "...O Hristiyanlar içerisinde öyle keşişler ve rahipler var ki hakikate karşı kibirlenmezler. Elçi'ye indirilene işittiklerinde, gözleminin yaşla dolduğunu görürsün çünkü ondaki hakikatin bir kısmını tanır- lar: 'Ey Rabbimiz! Biz inanıyoruz. Öyleyse bizi hakikate şahit olanlarla beraber yaz!' derler."^[34]

Kur'ân'daki bu ifadelerden de anlaşılacağı gibi Ehl-i Kitap'ın hepsi ne ah- lakî ne de dinî açıdan bir değildir. Bu âyetlerin kimler hakkında indiğine dair sahâbeden gelen rivayetler, Kur'ân'daki bu beyanların daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır. Sahâbe, bu âyetlerin Medine döneminde Habeşistan'dan ge- len ve 12 kişiden oluşan din adamları kafilesinin üzerine nâzil olduğunu söy- lemektedirler.^[35] Yine tefsirlerimiz, gelen bu heyetin muvahhid olduklarını, teslis inancını benimsemediklerini ve kendilerini diğer Hristiyanlardan ayrı gördüklerini belirtirler. Sayıları oldukça az olan bu Hristiyanlar, M.S. 325 yılında İznik Konsili'nde teslis inancını reddederek tevhidi savunduğu için önce sürülüp sonra öldürülen Arius'a kendilerini nispet edenlerdir.^[36] İşte Habeş kralı Necâşi'yi de etkileyen de bu düşüncedir.

Medine Dönemi'nde Hristiyanlar

Medine'de yerleşik halk içerisinde Hristiyan yoktu. Her ne kadar Hz. Hanzala'nın babası Ebû Amr, Rahib lakabından dolayı bazıları tarafından Hristiyan olarak gösterilse de^[37] onun hanîf olduğunu önceki sayfalarda be- lirtmiştik.^[38] Medine dışında ise başta Necran Hristiyanları olmak üzere,

[33] Âl-i İmrân, 3/113-115.

[34] Mâide, 5/82,83.

[35] Taberî, *Câmiu'l-Beyan*, VII, 3; İbn Kesîr, *Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azîm*, V, 2435, 2436; Vâhidî, *Esbâbü'n-Nüzûl*, s. 151.

[36] Arius'un kaynaklarımızdaki adı Abdullah b. Aryus'tur. Mücadelesi ve sonunda şehadeti detaylı bir şekilde anlatılmaktadır. Bkz. İbn Kesîr, *el-Bidâye*, II, 249-252.

[37] Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, s. 514.

[38] Bkz. 23. Ders: Siyer Coğrafyası'nda Bulunan Hanifler, s. 341-355.

Gassâsiler, Tay kabilesi, Belhârisler, Tağlib kabilesi ve daha birkaç kabile ile Eyle ve Devmetü'l-Cendel bölgelerinde Hristiyanlar yoğun bir şekilde yaşamaktaydılar. Efendimiz (sas), 10 yıllık Medine hayatında bu sayılan Hristiyan toplulukların hepsi ile iletişim kurmuştur. Bazen onlardan bir kısım heyetler Medine'ye gelmiş, bazen Efendimiz (sas) onlara davet mektupları ulaştırmış, bazen de ortaya çıkan sonuçlardan dolayı onların üzerlerine ordular göndermek zorunda kalmıştır. Bütün bunlara burada değinmek mümkün değildir. Biz sadece bir örnek olması açısından etkisi ve ehemmiyetinden dolayı Necran heyeti hakkında bir takım bilgiler aktarmak istiyoruz.

Necran, bugün Suudi Arabistan sınırları içerisinde kalan ve Yemen'in kuzeyinde olan tarihi bir yerleşim yeridir. Hristiyanların tarihinde birçok önemli hadiseye zemin olmuş bu şehirde geçen mühim bir hadise Kur'ân'da, isim vermeden bahsedilmektedir. Kur'ân'da *Ashâbü'l-Uhdûd* diye geçen ve mümin oldukları için kazılan ateş çukurlarında şehit edilen bölgenin müminleri, o sadakatleri ile tüm iman ehline örnek olarak gösterilmektedir.^[39] Bu hadisenin ortaya çıkmasına vesile olan mümin gencin kıssasını ise Efendimiz (sas) çok detaylı bir şekilde bize anlatmaktadır.^[40]

İşte tarihi anlamda böyle bir yer olan Necran ahalisine Efendimiz (sas), Mekke fethinden sonra bir davet mektubu gönderdi.^[41] Onlar da Efendimiz (sas) ile daha yakından tanışmak, İslâm hakkında daha detaylı bilgiler edinmek maksadıyla hicretin 9. yılında 60 kişilik bir heyet ile Medine'ye geldiler. Başlarında emir olarak Abdülmesih, dini lider olarak Ebû Hârise b. Alkame ve yol rehberi olarak Eymen isimli şahıslar bulunuyordu.

Necran heyeti Medine'ye girdiklerinde Efendimiz (sas), sahâbe ile birlikte Mescid-i Nebvî'de ikindi namazını daha yeni kılmışlardı. Onlar da doğruca mescide gittiler, ibadet vakitleri geldiği içinde mescidin içerisinde Kudüs istikametine yönelerek ibadet etmeye hazırlandılar. Ancak sahâbeden bazıları onlara engel olmaya çalıştı. Bunun üzerine Efendimiz (sas) onların rahat bırakılmasını ve her türlü ibadetlerinin mescidin içerisinde yapılmasına müsaade edilmesini istedi.^[42]

[39] Burûc, 85/4-9.

[40] Müslim, "Zühd", 17; Tirmizî, "Tefsir", 76; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XXXIX, 351-354.

[41] Bkz. İbn Hişâm, *Sîre*, II, 222; İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 357.

[42] İbn Hişâm, *Sîre*, II, 224; İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 357.

Daha sonra Necran heyeti Efendimiz (sas) ile görüştü. Onlar bazı sorular sordular, Efendimiz'de (sas) onlara bazı sorular sordu. Mesela onlar: *"Biz senden önce Müslüman olduk!"* dediler. Efendimiz: **"Hayır, siz doğru söylemiyorsunuz! Sizleri, İslamiyet'i kabul etmekten üç şey alıkoyuyor. Bunlar; domuz eti yemek, haça tapmak ve Allah'ın oğlu bulunduğuna inanmanızdır."** Efendimiz'in (sas) bu sözüne karşılık onlar: *"Peki, sana göre İsa'nın babası kimdir?"* diye sormuşlardı. Arkasından başka sorular da sormuşlardı.

Hız. Peygamber (sas) onların bu sorularına hemen cevap vermemişti. Bir müddet sonra Âl-i İmrân Sûresi'nin ilk 89 âyeti nâzil olmuştu. Nâzil olan o âyetler, Necran Hristiyanlarının sordukları tüm sorulara cevaplar veriyordu. Efendimiz (sas) bu âyetleri onlara okudu, âyetler okundukça onlar dehşete düştüler. Âyetlerin bir yerinde şöyle deniyordu: **"Sana bu ilim geldikten sonra seninle bu konuda çekişenlere de ki: Geliniz; sizler ve bizler de dâhil olmak üzere, siz kendi çocuklarınızı biz de kendi çocuklarımızı, siz kendi kadınlarınızı, biz de kendi kadınlarımızı çağıralım, sonra da dua edelim ve Allah'tan yalancılar üzerine lânet dileyelim."**^[43]

Bu meydan okuma karşısında büyük bir korkuya düşen Necran heyeti: *"Ey Ebü'l-Kâsım! Kendi aramızda görüşmek üzere bize biraz müsaade et. Biz daha sonra gelir, sana fikrimizi söyleriz."*^[44] dediler. Efendimiz (sas) onların bu taleplerine olumlu yanıt verdi ve onları kendi hâllerinde bıraktı. Daha sonra Necranlılar, kendi aralarında bu hadiseyi tartıştılar. Heyet içerisindeki alim ve tecrübeli şahıslar, Efendimiz'in (sas) gerçek bir peygamber olduğunu, bir peygamber ile lânetleşen topluluğun asla iflah olamayacağını söyleyerek heyetlerini lanetlemeden vazgeçirdiler.

Ertesi gün Efendimiz (sas), kendi Ehl-i Beyt'i olan Hz. Ali, Hz. Fâtıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'i abasının altına alarak taltif etmiş ve onları yanına alarak Necran heyetinin bulunduğu yere gelmiş, lânetleşmek için onları davet etmişti.^[45] Ama onlar şöyle demişlerdi: *"Ey Ebü'l-Kâsım! Biz seninle lânetleşmemeyi, seni dinin üzerine bırakmayı ve kendimiz de dinimiz üzerine kalmayı uygun gördük. Biz sana istediğin şeyi vermek üzere, seninle bir antlaşma*

[43] Âl-i İmrân, 3/61.

[44] İbn Hişâm, Sîre, II, 233.

[45] İbn Kesîr, el-Bidâye, V, 148.

yapmak istiyoruz. Ayrıca aramızda ihtilafa düştüğümüz şeyler hakkında bize hakemlik yapacak birini de bizimle beraber göndermeni arzu ediyoruz.”^[46]

Necran heyetinin bu taleplerini kabul eden Efendimiz (sas) onlarla bir antlaşma yaptı.^[47] Onları İslâm'ın tebası olarak kabul etti ve belli miktarda onlara cizye belirledi ve yine onların talepleri gereği ümmetin emini diye vasıflandırılan Ebû Ubeyde el-Cerrâh'ı, hem aralarındaki ihtilafları çözecek hakem olarak hem de mali konuları düzenleyecek bir rehber olarak gönderdi.^[48] Hicretin 10. yılında tamamen İslâm topraklarına katılan Necran, Hz. Ebû Bekir döneminde peygamberlik iddiasında bulunan Esved el-Ansî'ye tâbî olarak isyan ettiler. Daha sonra pişman olanlar Müslüman olduklarını söylediler, diğerleri ise Hristiyan olarak kaldılar. Hz. Ömer döneminde de onlar bölgede Hristiyan olarak yaşadılar. İşte Siyer Coğrafyası'nın önemli dinî gruplarından biri olan Hristiyanlar böyleydi. Efendimiz'in (sas) onlarla iletişimi ise yukarıdaki örneklerde bahsedildiği üzere özetle bu şekilde idi.

Kur'ân, Ehl-i Kitap'a Niçin Değindir?

Siyer Coğrafyası'nın iki önemli dinî zümresi olan Yahudiler ve Hristiyanları biraz olsun tanıdıktan sonra onların Kur'ân içerisindeki ortak ifadeleri olan Ehl-i Kitap kavramına da kısaca değinmek ve neden Kur'ân'ın Ehl-i Kitap'a ciddi bir oranda yer verdiğine dikkat çekmek durumundayız.

Ehl-i Kitap tamlaması, ilahî bir kitaba inananlar anlamına gelir. Buna göre Müslümanlar da bu kavramın içerisine girer. Ancak terim olarak bu terim, Müslümanlar dışında ilahî bir kitaba iman eden ama kitaplarını tahrif ederek doğru yoldan sapan din mensupları için kullanılır.^[49]

Kur'ân-ı Kerîm içerisinde Ehl-i Kitap'ı anlatan âyetlerin sayısı oldukça fazladır. Her ne kadar, Kur'ân'da bu tamlama 31 defa geçmekte ise de, onların anlatıldığı âyetler ve başta Bakara ve Âl-i İmrân Sûreleri olmak üzere birçok sûre, Ehl-i Kitap'ı çok farklı açılardan anlatmaktadır. Gerek Kur'ân içerisinde doğrudan Ehl-i Kitap'a hitap eden 31 âyet, gerek bir yerde geçen

[46] İbn Hişâm, *Sîre*, II, 309; İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 357, 358.

[47] Bkz. Ebû Yûsuf, *Kitâbü'l-Harâc*, s.72; İbn Sa'd, *Tabakât*, I, s. 340.

[48] İbn Hişâm, *Sîre*, II, 309, 310.

[49] Remzi Kaya, "Ehl-i Kitap", *DİA*, X, 516.

ve Hristiyanları ifade eden Ehlü'l-İncil terkibi,^[50] gerek “kendilerine kitaptan pay verilenler”^[51] şeklinde geçen ifadeler, gerek “kendilerine kitap verdiklerimiz”^[52] denilerek nazara verilenler, gerekse “kendilerine kitaptan pay verilenler”^[53] diye anlatılan Ehl-i Kitap mensupları, sadece geçmişte yaşayan dinî zümreleri tasvir eden bir anlatım değil, birçok mesajın üzerlerinden verildiği önemli örnek ve ibret levhalarıdır.

Çok geniş ve birçok açıdan ele alınması mümkün olan Ehl-i Kitap meselesine biz Kur’ân çerçevesinden niçin bu düzeyde değinildiğine dair, beş önemli noktaya dikkatlerinizi çekecek ve tespit edilen hususlar iki âyet meali ile sizlere takdim edeceğiz.

1. Kur’ân-ı Kerîm Ehl-i Kitap’a, Ümmet-i Muhammed’i uyarmak için değinir.

“Dinlerine uymadıkça Yahudiler de Hristiyanlar da asla senden razı olmayacaklardır. De ki: ‘Doğru yol ancak Allah’ın yoludur.’ Sana gelen ilimden sonra onların arzularına uyacak olursan andolsun ki Allah’tan sana ne bir dost ne de bir yardımcı vardır.”^[54]

“Ey iman edenler! Kendilerine kitap verilenlerden bir gruba uyarmanız imanınızdan sonra sizi yeniden inkârcılığa sevkederler.”^[55]

2. Kur’ân-ı Kerîm Ehl-i Kitap’a, bizzat kendilerini uyarmak için değinir.

“Ey Ehl-i Kitap! Neden doğruyu eğriye karıştırıyor ve bile bile gerçeği gizliyorsunuz?”^[56]

“Onlara: ‘Ey Kitap Ehli! Siz, Tevrat’ı, İncil’i ve Rabbinizden size indirileni hakkıyla uygulamadıkça (doğru) bir şey (yol) üzerinde değilsinizdir.’ de. Rabbinden sana indirilen, onlardan çoğunun küfür ve azgınlığını elbette artıracaktır. Kâfirler topluluğu için asla üzülmeye!”^[57]

[50] Mâide, 5/47.

[51] Bakara, 2/101, 144, 145; Âl-i İmrân, 3/19, 20, 100, 186.

[52] Bakara, 2/121, 146.

[53] Âl-i İmrân, 3/23; Nisâ, 4/44.

[54] Bakara, 2/120.

[55] Âl-i İmrân, 3/100.

[56] Âl-i İmrân, 3/71.

[57] Mâide, 5/ 68.

3. Kur'ân-ı Kerîm Ehl-i Kitap'a, Müslümanlarla aralarındaki hukuku düzenlemek için değinir.

"Bugün size temiz ve iyi şeyler helâl kılınmıştır. Kendilerine kitap verilenlerin yiyeceği size helâldir, sizin yiyeceğiniz de onlara helâldir. Mümin kadınlardan iffetli olanlar ile daha önce kendilerine kitap verilenlerden iffetli kadınlar da mehirlerini vermeniz şartıyla; namuslu olmak, zina etmemek ve gizli dost tutmamak üzere size helâldir. Kim (İslâmî hükümlere) inanmayı kabul etmezse onun ameli boşa gitmiştir. O, ahirette de ziyana uğrayanlardandır."^[58]

"İçlerinden zulmedenleri bir yana, Ehl-i Kitap ile ancak en güzel yoldan mücadele edin ve deyin ki: Bize indirilene de, size indirilene de iman ettik. Bizim ilahımız da sizin ilahınız da birdir ve biz O'na teslim olmuşuzdur."^[59]

4. Kur'ân-ı Kerîm Ehl-i Kitap'la velayet^[60] anlamında bir ilişkinin kurulamayacağını Müslümanlara duyurmak için değinir.

"Müminler, müminleri bırakıp da kâfirleri dost edinmesin. Kim bunu yaparsa artık onun Allah nezdinde hiçbir değeri yoktur. Ancak kâfirlerden gelebilecek bir tehlikeden sakınmanız başkadır. Allah, kendisine karşı (gelmekten) sizi sakındırıyor. Dönüş yalnız Allah'adır."^[61]

"Ey iman edenler! Yahudileri ve Hristiyanları dost edinmeyin. Zira onlar birbirinin dostudurlar (birbirinin tarafını tutarlar). İçinizden onları dost tutanlar, onlardandır. Şüphesiz Allah, zalimler topluluğuna yol göstermez."^[62]

[58] Mâide, 5/ 5.

[59] Ankebût, 29/46.

[60] Velayet, sözlükte; yakın olmak anlamına gelen, *vely* kökünden türetilmiştir. Manası ise, sevmek, yönelmek, yardım etmek, bir işin sorumluluğunu kendi üzerine almaktır. Kur'ân'da yasaklanan velayet ilişkisi Müslüman olmayanlarla, din ekseninde olmalıdır. Yoksa, insani anlamda ilişkilerde herhangi bir yasak söz konusu değildir.

[61] Âl-i İmrân, 3/28.

[62] Mâide, 5/51.

5. Kur'ân-ı Kerîm, Ehl-i Kitap'ın hepsinin bir olmadığını Hristiyanların Yahudilere nispetle İslâm'a daha yakın olduğu gerçeğini belirtmek için değinir.

“(Resûlüm!) de ki: Ey Ehl-i Kitap! Sizinle bizim aramızda müşterek olan bir söze gelin! Allah'tan başkasına tapmayalım, O'na hiçbir şeyi eş tutmayalım ve Allah'ı bırakıp da kimimiz kimimizi ilâhlaştırmayın. Eğer onlar yine yüz çevirirlerse işte o zaman: ‘Şahit olun ki biz Müslümanlarız!’ deyin.”^[63]

“İnsanlar içerisinde iman edenlere düşmanlık bakımından en şiddetli olarak Yahudiler ile şirk koşanları bulacaksınız. Onlar içinde iman edenlere sevgi bakımından en yakın olarak da: ‘Biz Hristiyanlarız.’ diyenleri bulacaksınız. Çünkü onların içinde keşişler ve râhipler vardır ve onlar büyüklük taslamazlar.”^[64]

[63] Âl-i İmrân, 3/64.

[64] Mâide, 5/82.

DÂRÜ'L-ERKAM

- ❖ İsrâiloğulları'na gönderilen bir peygamber olmasına rağmen, Yahudilerin Hz. İsa'ya karşı tavırları nasıl olmuştu?
- ❖ Kur'an'ın anlattığı Hz. İsa ile Hristiyanların iddia ettiği Hz. İsa arasında ne gibi farklar vardır?
- ❖ Hz. Peygamber'in (sas) Hristiyanlarla ilişkileri Mekke ve Medine dönemlerinde nasıl bir seyir izlemiştir?
- ❖ Habeşistan'a hicret eden sahâbilerin, Necâşi ile olan görüşmelerinde neler konuşulmuş, neticede ortaya nasıl sonuçlar çıkmıştır?
- ❖ Hristiyanlar içerisinde özellikle Necranlıların önemi nedir? Siyer tarihi açısından onların Medine'ye olan ziyaretleri nelere vesile olmuştur?

SUFFA

- ❁ Hristiyanların tarihi süreçlerini, temel inanç esaslarını ve Hz. İsa'dan sonra geçirdikleri evreleri iyice öğren ki onlar gibi dalaletle sapmayasın.
- ❁ Siyer Coğrafyası'nda bulunan Hristiyanların, Hz. Peygamber ile olan münasebetlerini iyice öğren ki onlar gibi bile bile yanlış noktalara kapılar açmayasın.
- ❁ Bir İslâm peygamberi olan Hz. İsa'nın doğumunu, ahlakını, mücadelesini ve akıbetini iyice öğren ki onun cihana bıraktığı mesajlara karşı bigâne kalmayasın.
- ❁ Kur'an-ı Kerim'in Ehl-i Kitap'ı ahlaken ve dinen aynı görmediğini iyice öğren ki onlarla münasebette doğru bir usûl oluşturarak hatalı işlere bulaşmayasın.
- ❁ Kur'an-ı Kerim'in Ehl-i Kitap'ı niçin çok ciddi oranda anlattığını iyice öğren ki onlar üzerinden verilen mesajları kavrayabilesin, dertlerine derman olabilecek cevapları başka yerlerde aramayasın.

